

Handläggare
Anette Manoti
Telefon: 0850824582

Till Skärholmens stadsdelsnämnd
2021-01-28

Underlag för stadsdelsförvaltningens planering i arbetet för ökat valdeltagande i kommunvalet 2022

- Utvärdering av insatserna för ökat valdeltagande i kommunvalet 2018

Förslag till beslut

Skärholmens stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande

Sammanfattning

I Skärholmens stadsdelsnämndsområde ökade valdeltagandet med 1,1 procentandelar i kommunvalet 2018. Skärholmens stadsdelsnämndsområde var den enda av de socioekonomiskt sårbara områdena i Stockholms stad där valdeltagandet ökade. Förvaltningen genomförde ett flertal insatser och samarbetade med aktörer i civilsamhället. Ett 20-tal nya Skärholmsbor fick förtroendeuppdrag som valarbetare och fyra ideella föreningar utsågs till valambassadörer. Flera forskningsstudier ger stöd åt insatserna 2018 och förvaltningen har en erfarenhetsbaserad kunskap utifrån insatser från flera val.

Bakgrund

I stadsdelsnämndens verksamhetsplan, under nämndmål 1.2 *Skärholmen är tryggt och säkert*, ges förvaltningen i uppdrag att utvärdera insatserna för ökat valdeltagande i kommunvalet 2018. Resultatet ska ligga till grund för förvaltningens planering av arbetet för ett ökat valdeltagande 2022.

Stadsdelsnämnden antog en handlingsplan för ökat valdeltagande inför kommunalvalet 2018, dnr 947/2017. I planen fanns nio insatser, exempelvis om demokratisamarbete med civilsamhället, lokalt förankrade valambassadörer, kunskapsinsatser för förvaltningens medarbetare och aktiviteter för deltagare i förvaltningens verksamheter. Planen byggde på förvaltningens erfarenheter från tidigare val, intervjuer med Skärholmsbor och en

forskningsammansättning, som redovisades för nämndens ledamöter.

En insats handlade om att öka representationen av Skärholmsbor bland valarbetare. I valet 2018 hade minst 20 Skärholmsbor för första gången förtroendeuppdrag som valarbetare. Flera av de nya valarbetarna har berättat att de uppfattat uppdraget som något av det finaste i en demokrati och på egna initiativ spred de information om rösträtten i sina nätverk. Förvaltningen ansökte och beviljades också statliga medel för projektet *Skärholmen röstar!* Inom projektet utsågs bland annat ett 20-tal lokala valambassadörer från fyra föreningar, som uppmuntrade och uppmärksammade Skärholmsborna om att rösta. De gjorde aktiviteter om rösträtten i sina föreningar, privata nätverk exempelvis på föräldramöten, såväl som på stadsdelarnas offentliga platser. Projektet, stadsdelsförvaltningens samtliga insatser och samarbete med andra i civilsamhället, finns rapporterat i ett tjänsteutlåtande, januarinämnd 2019, dnr 947/2017.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen Stadsmiljö, medborgarservice och öppen verksamhet med underlag från Statistiska Centralbyrån, Sweco och Valmyndigheten.

Ärendet

I de fyra senaste kommunvalen i Stockholm ökade valdeltagandet för kommunen som helhet med mellan 2-3 procentandelar per val. Ökningen har i stort sett skett i stadsdelar som redan haft ett högre valdeltagande. I Skärholmen stadsdelsnämndsområde sjönk däremot valdeltagandet med sammanlagt fem procentandelar i kommunvalen 2006, 2010 och 2014. Vårberg var den stadsdel som 2014 stod för den största andelen minskat valdeltagande i hela Stockholms stad, med åtta procentandelar.

I Skärholmens stadsdelsnämndsområde skedde dock en liten ökning i valdeltagandet med 1,1 procentandel i kommunvalet 2018. Skärholmen var det enda socioekonomiskt sårbara stadsdelsnämndsområdet i staden där valdeltagandet ökade.

Valdeltagande kommunvalet 2018.

Kommunval	2014	2018	Förändring
127-området	62,5%	63,6%	+1,1
Bredäng	64,6%	65,6%	+1,0
Sätra	67,5%	68,6%	+1,1
Skärholmen	58,7%	60,5%	+1,8
Vårberg	59,6%	60,2%	+0,6
Stockholm stad	81,7%	83,8%	+2,1

Tabellen visar att valdeltagandet generellt i 127-området var drygt 20 procentandelar lägre än i Stockholm stad.

Statistiska centralbyrån (SCB) har för första gången redovisat detaljerad information om valdeltagandet på stadsdelsnivå avseende kön, åldersgrupper, förstagångsväljare, medborgarskap och in-eller utrikes födda invånare. I bilaga 1 finns statistiktabeller kring specifika målgrupper och förvaltningens kommentarer.

Vad påverkar valdeltagandet?

I Statistiska Centralbyråns rapport *Svenskt valdeltagande under hundra år*, såväl som i Ludvig Beckmans rapport till konstitutionsutskottet, *Insatser för ett ökat valdeltagande – en kunskapsöversikt*, är slutsatserna samstämmiga kring vilka faktorer som ligger bakom ett lågt valdeltagande. Grupper med sämre socioekonomiska förutsättningar, ensamstående, arbetslösa, personer med funktionsnedsättning, utländska medborgare och utrikes födda, röstar i betydligt lägre utsträckning än andra.

I rapporterna beskrivs att ett sjunkande valdeltagande varit en trend i de socioekonomiskt sårbara områdena i hela Sverige, såväl i glesbygd som i städernas förorter. Enligt stadens områdesfakta från SWECO, har Skärholmens stadsdelsnämndsområde sämre socioekonomiska förutsättningar i jämförelse med ett genomsnitt i staden.

Riksdagen publicerade 2018 antologin *Demokratins framtid*, med professor Sören Holmberg som redaktör. Han beskriver hur benägenheten att rösta även påverkats av att den nationella demokratins beslutsområden krympt, genom exempelvis globaliseringen och konkurrens från marknadsekonomin. Väljare har uppfattningen att nationella val är obetydliga i närsamhället.

Andra faktorer som leder till lågt valdeltagande, är exempelvis en svag tilltro till sin egen förmåga att förstå och påverka politiska

beslut, lågt förtroende för politiker, låg kunskap om rösträtten och begränsad kunskap om partiernas politik.

Susanne Johansson på Göteborgs universitet, skrev 2020 en vetenskaplig artikel om politiskt deltagande och engagemang. Där beskrivs att de politiska partierna är valdeltagandets och valresultatets viktigaste aktör. De formulerar politiska program som de ska förklara och debatterar för när de söker väljarnas mandat. Andelen som är aktiva i ett politiskt partis verksamhet, exempelvis genom ett förtroendeuppdrag, är två procent av befolkningen. På 1980-talet var det dubbelt så många. Möjligheten att vara politiskt aktiv utanför partipolitiken har samtidigt blivit allt större. Civilsamhället erbjuder nya arenor, andra exempel är konsumentkampanjer och internetuppror. Inom valforskning kallas det "latent samhällsengagemang" och betyder att en stor del av befolkningen är beredd att delta "om så krävs". Engagemanget grundar sig på om individen känner sig berörd av en avgränsad fråga.

Valmyndigheternas ansvarsområden

Det finns fyra valmyndigheter som tillsammans ansvarar för att möjliggöra och säkerställa att de allmänna valen går korrekt till.

Valnämnden i Stockholms stad

Valnämnden är en lokal valmyndighet som har hela ansvaret för genomförandet av röstning inom staden, men ansvarar däremot inte för insatser som ska öka själva valdeltagandet. Stadens valnämnd ser till att det finns vallokaler och lokaler för förtidsröstning samt att valsedlarna finns på plats då röstning ska genomföras.

Förtidsröstningen startar 18 dagar före valdagen. Valnämnden rekryterar röstmottagare, de måste fyllt 18 år och genomgått en obligatorisk utbildning. Röstmottagaren ska medverka till att valet genomförs säkert, vilket ställer höga krav på serviceförmåga och noggrannhet. Röstmottagaren har tystnadsplikt. På valnatten görs en preliminär räkning av rösterna.

Länsstyrelsen i Stockholms län

Länsstyrelsen är en regional valmyndighet och är ansvarig för utbildning av valnämnderna i de kommuner som ligger inom länet. Länsstyrelsen beslutar om valkretsar och valdistrikt, de administrerar beställningar av valsedlar vid val till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige. Länsstyrelsen rekryterar och utbildar rösträknare. Efter att stadens valnämnd preliminärt räknat rösterna, kontrollerar och genomför Länsstyrelsen den slutliga rösträkningen. För val till kommun- och landstingsfullmäktige

fördelar Länsstyrelsen mandatet mellan partierna och fastställer ledamöter och ersättare.

Valmyndigheten

Valmyndigheten ansvarar för att planera och samordna genomförandet av val och folkomröstningar. I uppgifterna ingår att framställa röstlängder och utfärda röstkort.

Valmyndigheten ansvarar för information till partierna, exempelvis hur man bildar ett parti och hur man registrerar partibeteckning. Valmyndigheten tar emot partiernas anmälningar till valen och registrerar vilka kandidater som ska stå på valsedeln. En kandidat ska skriftligt godkänna sin kandidatur, en så kallad kandidatförklaring.

När Länsstyrelserna har räknat alla rösterna fördelar Valmyndigheten mandatet mellan partierna och fastställer vilka ledamöter och ersättare som blivit valda till riksdagen. Viss statistik publiceras för alla valen, såsom andel röstberättigade och hur rösterna fördelats på de olika partierna. Själva valdeltagandet sammanställs av Statistiska Centralbyrån.

Riksdagens Valprövningsnämnd

Den som tycker att det allmänna valet gått felaktigt till kan vända sig till riksdagens Valprövningsnämnd. Det går att överklaga ett valresultat tidigast dagen efter valdagen och senast tio dagar efter att resultatet är fastställt och offentliggjort. Nämnden prövar även överklaganden av administrativa valärenden, exempelvis beslut om valkretsindelning och registrering av partibeteckning.

Jämställdhet

Det statistiska underlaget i bilaga 1 samt den ovan nämnda valforskningen visar att kvinnors valdeltagande är högre än mäns. Det kan finnas flera generella förklaringar, såsom att kvinnor skaffar sig en högskoleutbildning i högre utsträckning än män eller att det funnits statliga och kommunala satsningar under lång tid särskilt riktat till kvinnors organisering och delaktighet i samhället. Förvaltningen ser en utmaning i att behålla kvinnors högre valdeltagande och samtidigt rikta insatser som höjer mäns.

SCB gör årliga så kallade *levnadsundersökningar* med frågor om politiskt intresse. Fram till 2010-talet var det vanligare att män jämfört med kvinnor var medlemmar i ett politiskt parti, men på senare år har skillnaden jämnats ut. På 1980-talet var det vanligare att män uppgav sig ha deltagit i politiska diskussioner och samtal, än att kvinnor gjort det. Idag uppger ungefär 40 procent av alla män och kvinnor att de deltar i politiska samtal och säger sin åsikt.

I levnadsundersökningen finns två grupper i Sverige som uppgett ett minskat deltagande i politiska samtal, det är personer i åldersgruppen 18-29 år, både män och kvinnor, samt män med utländsk bakgrund. Förvaltningen noterar att dessa grupper i Skärholmen delvis har ett lägre valdeltagande, män har generellt ett lägre valdeltagande än kvinnor och av de fyra åldersgrupperingarna har personer 18-29 år med utländskt medborgarskap ett lägre valdeltagande än de äldre, bilaga 1. Statistik från endast ett val kan däremot inte svara på hur bestående eller korrekt sambandet mellan att delta i politiska samtal och valdeltagande är.

Synpunkter och förslag

Förvaltningen föreslår att nämnden godkänner analysen nedan som underlag i arbetet för ökat valdeltagande i kommunvalet 2022.

Förvaltningen konstaterar att valdeltagandet ökade något med 1,1 procentandel i kommunvalet 2018, ett positivt resultat särskilt i jämförelse med det minskade valdeltagandet under flera val. Studier om vad som exakt gav effekt har inte genomförts, å andra sidan går det inte säga hur valdeltagandet blivit om inga insatser genomförts alls.

Varför är valdeltagandet lågt bland Skärholmsbor med svenskt medborgarskap, födda i Sverige?

Svenska medborgare, födda i Sverige röstade i betydligt lägre grad än samma grupp i Stockholm stad. En skillnad med 12 procentandelar. Valforskningen som beskrivs ovan, visar på ett starkt samband mellan valdeltagande och socioekonomiska faktorer.

Bland svenska medborgare röstade 18-29- åringar i högre grad än de över 65 år, både i 127-området och i staden. Förhållandet var det omvända för utländska medborgare, där röstade åldersgruppen över 65 år i högre utsträckning. Rimligen borde personer i högre ålder haft större möjlighet att hinna skapa sig en röstningsvana, vilket kan förklara det högre valdeltagandet bland de äldre utländska medborgarna, men det stämmer inte in på de svenska medborgarna. Förvaltningen avser följa den utvecklingen i fler val framöver.

Analys av statistik och valforskning

Förvaltningen vill lyfta att tidsperioden om fyra år mellan valen kan spela roll för effekten av insatserna för ökat valdeltagande. Skärholmens stadsdelar får betydligt fler invånare under tidsperioden vilket kan förändra bilden. Faktorer som kan ha betydelse för valdeltagandet oavsett om insatser genomförs eller inte, är röstningsvanorna hos de nyinflyttade, inkomstnivå och andel

kvinnor i förhållande till män, då höginkomsttagare och kvinnor har ett högre valdeltagande.

För att komma i närheten av valdeltagandet i Stockholms stad behöver allas valdeltagande öka och särskilda satsningar behövs på målgrupper med det lägsta valdeltagandet. SCB har inte tidigare samlat in så detaljerad statistik som i valet 2018, vilket betyder att det till stora delar inte finns jämförbara siffror, exempelvis på stadsdelnivå. Förvaltningen menar därför att det är att föredra att fortsatt låta den betydligt mer långsiktiga valforskningen ges en större betydelse än statistiken och att insatser görs för större målgrupper, såsom män och Skärholmsbor med utländskt medborgarskap.

I huvudsak har förvaltningens insatser 2018 stöd i en mängd forskning, exempelvis sammanställd i den statliga demokratiutredningen (SOU 2016:5). Där lyfts att:

- kommuners valambassadörer haft positiv effekt i flera val
- samarbete med civilsamhällets aktörer ger synergieffekter och fler och större grupper nås
- det ger positiv effekt att genomföra aktiviteter i det offentliga rummet så att röstningsovana personer ser att människor röstar
- det ger positiv effekt att anpassa information till flera målgrupper, även om hur det praktiskt går till att rösta

Vidare betonas att när invånare känner sig representerade i demokratiska sammanhang, ökar motivationen till ett demokratiskt deltagande.

Valmyndigheten anser det mest angeläget att rikta insatser till kommunvalet, då de som har rösträtt till riksdagsvalet i hög grad även röstar i kommun- och regionvalet. Valmyndighetens slutsats stämmer väl överens med förvaltningens erfarenhetsbaserade kunskap. Det förekom ofta att såväl personal som invånare, var ovetande om att utländska medborgare hade rösträtt till kommun- och regionval om de varit folkbokförda i 3 år. Den felaktiga föreställningen var att svenskt medborgarskap krävdes i alla tre valen. Det är förvaltningens uppfattning att fler röstar om de känner till rösträtten.

Budget

Under förutsättning att statliga medel utlyses för att öka valdeltagandet avser förvaltningen att ansöka. Inför

valet 2018 beviljade Myndigheten för ungdoms- och
civilsamhällesfrågor 454 000 kronor till projektet Skärholmen
röstar.

Patrik Åhnberg
Stadsdelsdirektör

Sara Heppling Trygg
Avdelningschef

Bilagor

1. Statistiktabeller valdeltagande i kommunvalet 2018

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Patrik Åhnberg, Stadsdelsdirektör	2021-01-05
Sara Heppling Trygg, Avdelningschef	2021-01-04